

Ana-Maria POP

MULTICULTURALISM ETNIC – FACTOR PARTICULARIZANT AL REGIUNII ȚARA BÂRSEI

Introducere

Din cele mai vechi timpuri și până în prezent, omul a simțit mereu nevoia de identificare, de creare a unui spațiu propriu, pe care a încercat să-l apere cu orice preț. Orizontul local, limitat, inițial, la casa și împrejurimile acesteia, a fost extins treptat la întreaga comunitate, respectiv, la nivelul întregii localități, conducând, în prezent, la o suprapunere a spațiului la scară regională. Raportarea la teritoriu se face ținându-se cont de aspectele realității prezente, nu de puține ori confruntându-ne cu limite regionale distincte, diferite de cele actuale.¹

Cele mai tipice regiuni geografice mentale din România sunt „țările”, adevărate „enclave de conservare a arhaismelor dar și spații trăite-ecumenizate”². Regiune geografică prin excelență, suprapusă unor realități istorice, cu un anumit tip de valorificare economică, Țara Bârsei a reprezentat o vatră de cultură și civilizație, un nucleu de apariție și dezvoltare a mai multor etnii.

Cadrul etnic al regiunii

Spațiu de coabitare a mai multor etnii, Țara Bârsei s-a individualizat în cadrul spațiului carpato-danubiano-pontic printr-o perpetuare a elementelor spirituale dobândite, transmise atât pe cale orală, cât și cu ajutorul „condeiului”. Apărută și cristalizată în spațiul rural, spiritualitatea își va lăsa amprenta și în mediul urban, vizibilă atât la nivel arhitectural, cât și prin implementarea unei mentalități a locuitorilor sau a unui comportament social specific.

Analizând datele Recensământului General al Populației și al Locuințelor din 2002, vom identifica mai multe categorii de etnii, care conviețuiesc și conlucrează în spațiul geografic dat, aspect transpus într-un benefic schimb de experiență. În mediul urban, la nivelul celor 9 localități care aparțin regiunii Țara Bârsei, se observă o predominanță a populației românești³, urmată de o pondere însemnată de locuitori de etnie maghiară⁴ (figura 1). Oscilații ale ponderii etniilor s-au înregistrat de-a lungul secolelor, dar în prezent, în unele localități, numărul locuitorilor de etnie maghiară este mult mai mare decât cel al românilor, în special în zona Ținutului Secuiesc. Dovadă stă și folosirea inscripțiilor bilingve sau a folosirii limbii maghiare în administrație, conform noii legi a administrației publice locale din mai 2002, care se referă și la cazul localităților în care populația minoritară depășește un procent de 20% din numărul total de locuitori.

Politica sporirii natalității promovată în anii comunismului a avut drept consecință creșterea numărului de romi⁵, aceștia având un procent destul de ridicat din numărul total de locuitori. Într-un număr mult mai restrâns astăzi, ca rezultat direct al fenomenului de migrare, se regăsește și populația de etnie germană.⁶ Fiind un spațiu al interferențelor culturale, vom menționa și existența altor

¹ În cazul regiunii Țara Bârsei s-au vehiculat mai multe limite, acestea corespunzând realităților unei anumite perioade istorice. De-a lungul perioadei feudale, datorită unei penurii a documentelor istorice, s-au considerat limitele Țării Bârsei ca fiind suprapuse regiunii propriu-zise a Brașovului, omițându-se multe alte aspecte (dovezi arheologice, mărturii ale existenței unei populații autohtone în momentul colonizărilor realizate de regalitatea maghiară etc.). Actualmente, trecându-se în revistă atât mărturiile arheologice (descoperirea anumitor așezări, anumitor obiecte și unelte casnice, a unor monezi etc.), cât și documentele de sorginte istorică, limitele regiunii Țara Bârsei coincid cu cele ale Depresiunii Brașovului, numită și Depresiunea internă a Carpaților de Curbură.

² P. Cocean, *Țara/The Land – A Typical Geographical Region of Romania*, în „Revue Roumaine de Géographie”, București, Editura Academiei, 1997, vol. 41.

³ Românii dețin un procent de 76% din numărul total de locuitori din mediul urban.

⁴ Populația maghiară înregistrează o pondere de 21,8% din populația totală urbană a regiunii.

⁵ O pondere de 0,9% din locuitorii așezărilor urbane din Țara Bârsei s-au declarat romi.

⁶ Germanii dețin un procent de 0,5% din numărul total de locuitori, la nivel urban, cu o extindere în localitățile Brașov, Codlea, Râșnov, Sfântu Gheorghe.

comunități etnice, chiar dacă aportul acestora la specificitatea culturală a regiunii nu a fost atât de însemnat ca acela al populațiilor deja amintite, respectiv, ruși și lipoveni⁷, ucraineni⁸, sârbi, ceangăi⁹, alte etnii (evrei, greci, turci, tătari, croați, slovaci, cehi etc.).

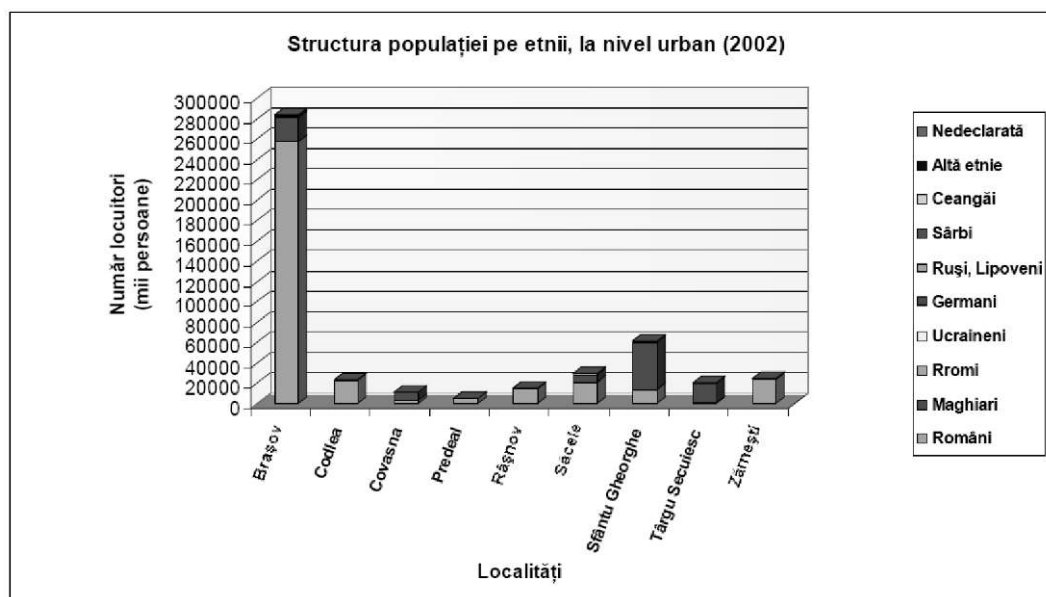

Fig. 1. Structura populației pe etnii, la nivel urban (2002)

Sursa: DJS Brașov și DJS Covasna

În ceea ce privește mediul rural, structura populației respectă aceeași repartitie spațială a etniilor, cu predominanța populației de origine românească¹⁰, în partea vestică a Țării Bârsei, urmată de un procent ridicat de maghiari¹¹, în special secui, în partea estică a regiunii (figura 2). Numărul ridicat de rromi se menține și în mediul rural, unde, nu în puține cazuri, ocupă o jumătate din numărul total de locuitori.¹² Germanii¹³ se întâlnesc într-un număr scăzut în localitățile din vecinătatea Brașovului, iar restul minorităților sunt destul de slab reprezentate în mediul rural¹⁴.

⁷ Conform Recensământului general al Populației și al Locuințelor din 2002, din numărul total de locuitori din mediul urban (478.198 locuitori), doar 124 s-au declarat ca fiind ruși și/sau lipoveni (respectiv, 0,02% locuitori), întâlniți în Brașov (103), Codlea (5), Zărnești (5), Predeal (2), Râșnov (4), Săcele (1), Sfântu Gheorghe (4).

⁸ Minoritarii ucraineni ocupă un procent destul de redus, raportat la numărul total de locuitori, respectiv, 0,01% din populația urbană a regiunii Țara Bârsei, aceștia fiind identificați în cuprinsul localităților Brașov, Sfântu Gheorghe, Târgu Secuiesc, Covasna.

⁹ Populație ceangăiască (0,02% din numărul total de locuitori din mediul urban) se regăsește în localitățile Sfântu Gheorghe, Brașov, Târgu Secuiesc, Covasna.

¹⁰ Românii dețin 47,8% din numărul total de locuitori ai mediului rural.

¹¹ Cu un procent asemănător populației românești se regăsește și populația maghiară, care deține 47,1% din totalul populației rurale.

¹² La scară regională, la nivelul localităților rurale s-a identificat un procent de 4,5% de rromi, însă există localități în care ponderea acestora este mult mai mare: 19% în Belin, 10,2% în Dumbrăvița, 29,4% în Hăghig, 37,5% în Ormeniș, 10,6% în Târlungeni, 48% în Vâlcele.

¹³ Germanii dețin un procent scăzut, respectiv, 0,4% din numărul total de locuitori din spațiul rural.

¹⁴ Ponderea celorlalte minorități la nivel rural (ca pondere din numărul total de locuitori), conform Recensământului General al Populației și al Locuințelor din 2002, este următoarea: ucraineni (0,007%), ruși și lipoveni (0,004%), ceangăi (0,01%).

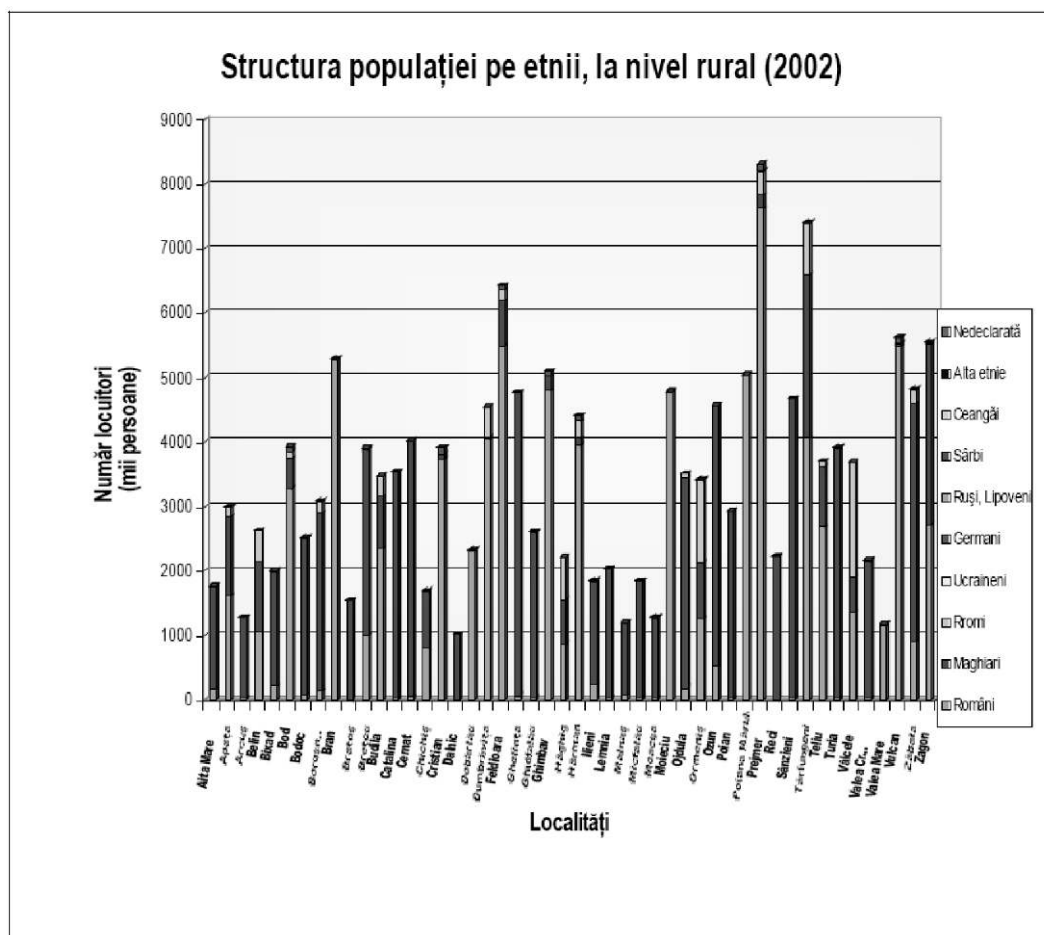

Fig. 2. Structura populației pe etnii, la nivel rural (2002)

Sursa: DJS Brașov și DJS Covasna

Factorii de apariție a etniilor

Populația autohtonă de origine românească, alături de coloniștii germani sau secui (colonizați de regii maghiari în secolele XII-XIII) sau de imigranții de alte etnii, a contribuit la diversitatea culturală regională prin afirmarea propriilor valori culturale. Un întreg arsenal de factori istorico-geografici, sociali și economici a condus la alegerea acestui spațiu de conviețuire.

Ipoteza conform căreia, înainte de colonizarea diferitelor popoare de către Regatul Maghiar, se afla pe teritoriul bârsan populație de origine românească este acceptată actualmente, mărturie stând, în lipsa unor documente istorice, diferite vestigii arheologice. Fundul depresionar al regiunii, de-a lungul văilor, era deja locuit, societatea fiind organizată în așa-numitele obști sătești, un fundament al viitoarelor instituții administrativ-teritoriale feudale românești (cnezate, voievodate). Obștile sătești, bază socială a unităților politico-administrative, sunt identificate pe teritoriul Țării Bârsei „pe malul stâng al Oltului Superior, în depresiunea Buzăului ardelean, în depresiunea Bârsei, în depresiunea

Bran-Râșnov, în depresiunea Codlea-Feldioara”¹⁵. S-au identificat astfel aproape 25 de obști sătești, grupate în mai multe concentrări demografice.

Începând cu secolul al XI-lea, Ungaria a început cucerirea treptată a Transilvaniei, însă incapacitatea regilor Ungariei de a stăpâni, în totalitate, teritoriile cucerite de români a dus la colonizarea unor grupuri etnice din afara regatului (**secuții și sașii**). Colonizații la est de Carpații Orientali de Regatul feudal Maghiar, secuții au fost colonizați cu scop strategic, aceștia fiind folosiți ca paznici ai hotarelor. Tot în scop politico-militar (dorința regilor maghiari de a-și consolida dominația în teritoriu)¹⁶ și economic au fost colonizați și sașii. În Transilvania, enclavele de populație germană din mediul rural se aflau printre români.

În Evul Mediu, datorită influenței actorilor politici, structura etnică a cunoscut modificări în defavoarea românilor. Transilvania a rămas mereu, din punct de vedere etnic, românească, iar din punct de vedere politic-instituțional și-a păstrat preponderența românească doar la nivel local. O marcă a autonomiei a constituit-o perpetuarea instituțiilor românești: voievodatele, dreptul românesc, Biserica Ortodoxă, portul și obiceiurile populare. După cucerirea de către regii maghiari, s-au implementat mai multe instituții străine, cu caracteristici precum: voievodul a devenit un înalt demnitar al regelui, s-au înființat comitatele, au fost colonizate populații străine, care au fost împrăștiate. Lipsiți de privilegii (de care beneficiau fie sașii, fie maghiarii), românii pătrund tot mai greu în actele scrise și beneficiază de drepturi din ce în ce mai puține. Printre privilegiile de care se bucurau secuții sau sașii amintim: dreptul de posesie asupra pădurilor și apelor, scutirea de vămi pentru negustorii brașoveni – ceea ce a dus la o intensificare a comerțului, libertatea de a-și alege singuri reprezentanții clerului (în cazul sașilor) etc.

Alte oscilații ale ponderii etniilor s-au reîntâlnit și în perioada interbelică, apoi în cea contemporană, când, după 1990, s-a înregistrat o plecare în masă a germanilor, de această dată în direcție inversă (înspre Germania). Ca urmare a politicii pronatalitate duse în anii 1970-1990, apoi a legalizării avorturilor (din 1990), numărul romilor a crescut simțitor, aportul acestora la cultura regiunii având uneori valențe negative.

Pe lângă existența unui *fond istoric propriu*, Țara Bârsei a beneficiat de o *poziție geografică favorabilă*, care a condiționat și așezarea populației în acest spațiu depresionar, dar a influențat și viața culturală a regiunii, prin libera circulație a mărfurilor (mai ales în perioada feudală), fiind totodată și un suport al materializării influențelor străine. Țara Bârsei are aspectul unui amfiteatru, având o dispunere concentrică a formelor de relief. Analiza principalelor *trepte de relief*¹⁷ evidențiază posibilitățile de valorificare a acestei regiuni atât din punct de vedere material, cât și spiritual, prin edificarea unor stabilimente proprii unor etnii (români, sași sau secuți), dispunerea făcându-se concentric pe forma a trei trepte majore de relief: zona montană, divizată în zona munților înalți și zona munților joși, zona interfluviilor (piemonturi, glacisuri, câmpuri) și zona șesului aluvial (lunci, terase). Prin poziția sa geografică, Brașovul a reprezentat, încă din perioada feudală, principalul centru spre care convergeau toate drumurile și locul central de unde se ramificau principalele drumuri și unde se realizau schimburile comerciale. Un rol important l-a avut și prezența pasurilor¹⁸ și a culoarelor de vale. Relațiile dezvoltate prin intermediul acestor pasuri au început încă

¹⁵ Șt. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1971, vol. I, p. 35.

¹⁶ Primul document care confirmă autonomia sașilor colonizați datează de la începutul secolului al XIII-lea, și anume, diploma emisă de regele Andrei al II-lea, cunoscută sub numele de *Andreanum* sau *Bula de aur a sașilor*: „Tot poporul, începând de la Orăștie până la Baraolt, împreună cu pământul secuilor de la Sebus (Sebeș) și cu teritoriul de la Drasov să fie un popor și să fie judecat de un singur jude, desființându-se toate districtele, cu excepția aceleuia al Sibiului” – vezi F. Sutschek, *Statutele municipale ale sașilor din Transilvania*, Stuttgart, 1997, p. 27.

¹⁷ Vezi P. Gr. Pop, *Carpații și Subcarpații României*, Cluj-Napoca, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2000, pp. 94-96; M.

Iancu, *Depresiunea Brașov. Studiu geomorfologic*, teză de doctorat, Brașov, 1962, pp. 33-72.

¹⁸ Al. Savu, *Pasurile și trecătorile în peisajul carpatic și în viața poporului român*, în „Terra”, București, an IV (XXIV), 1972, iulie-august, pp. 37-46.

din perioada feudală, când Țara Bârsei avea legături cu toate cele trei țări românești (Transilvania¹⁹, Țara Românească²⁰ și Moldova²¹).

Factori fizico-geografici și economici, precum *resursele naturale*, *arterele hidrografice*, *aspectele climatice* (prin crearea unui climat depresionar „de adăpost”), *aspectele de vegetație și faună* sau atractivitatea oferită de *potențialul economic* au contribuit de asemenea la amplasarea populațiilor în spațiul amintit. Odată cu *emanciparea individului* s-au amplificat și tendințele de conservare a identității.

Valori culturale

Identitatea unui spațiu este dată de îmbinarea perfectă dintre spațiul respectiv și populația acestuia cu elementele ei caracteristice. Limba, religia, tradițiile, credințele, obiceiurile și portul popular sunt câteva din reperetele culturale care au dat o notă de individualitate întregului spațiu regional.

a) Populația de etnie românească

În urma analizării documentelor istoriografice și a mărturiilor a numeroși istorici, se poate afirma că, în momentul așezării cavalerilor germani în Țara Bârsei, aceasta era deja locuită de o populație românească, regăsindu-se o organizare politică sub forma voievodatului²². În depresiunile naturale, pe văile râurilor, societatea era organizată în *obști satești*. După cristalizarea instituțiilor cneziale și voievodale, uniunile de obști sau obști teritoriale – structuri – prestatale sunt organizate sub forma unor cnezate și voievodate, mai vaste din punct de vedere geografic și mai puternice din punct de vedere social-economic și social-politic. Ele erau alcătuite din așezări rurale, cu un anumit număr de locuitori, calculat în urma raportării la suprafața teritoriului. Majoritatea populației era alcătuită din țărani. Principala proprietate a obștii era pământul, divizat periodic (din trei în trei ani), pe familii. Se poate vorbi despre existența unei agriculturi de tip „soartă”²³, tocmai datorită tragerii la sorți a dreptului de posesie asupra pământului. *Obștea satească bârsană* a reprezentat un element de continuitate românească în perioada feudală timpurie. Autoritățile locale au încercat să elimine propriile forme de organizare românești prin implementarea unor forme străine, specifice popoarelor colonizate. În multe cazuri, noțiunile vehiculate au fost suprapuse, creându-se o confuzie a

¹⁹ Brașovul era legat de Țara Românească prin patru drumuri principale, așa cum reiese și din lucrarea lui R. Manolescu, *Comerțul Țării Românești și Moldovei cu Brașovul (secolele XIV-XVI)*, București, Editura Științifică, 1965, p. 30: *Drumul Branului, al Rucărului sau al Dâmboviței*, cu următorul traseu: Brașov-Bran-Rucăr-Câmpulung, cu 3 direcții: Curtea de Argeș - Râmnicul Vâlcea (pentru legăturile cu Oltenia), Pitești - Slatina - Turcu (spre Dunăre), Târgoviște - București, înspre Giurgiu, Brăila și Buzău, *Drumul Prahovei sau al Timișului*, care începea din Brașov, luând-o pe valea Timișului, prin pasul Predeal, spre Câmpina, având vama transilvană la Timișul de Jos, cu două direcții: Târgoviște și Târgșor - București, *Drumul Teleajenului („drumuri de care”)* care pornea din Brașov - Vălenii de Munte - Ploiești, cu două bifurcații: spre Gherghița sau spre Târgșor, *Drumul Buzăului* din Brașov, prin pasul Buzăului, spre Buzău și Brăila, continuându-se pe valea Buzoieului până în Pasul Tabla Buții.

²⁰ N. Dunăre și P. Binder, în **** Țara Bârsei*, București, Editura Academiei a R.S.R., au relevat existența câtorva drumuri care legau Țara Bârsei de Transilvania: *Drumul Făgărașului/Drumul Ghimbavului*, numit și „drumul mare” sau „drumul țării”, care traversa Munții Perșani, realizând legătura cu Țara Făgărașului și *Drumul Sighișoarei/Feldioarei* a fost utilizat pentru legăturile Țării Bârsei cu zona Târnavelor (Sighișoara) și părțile secuiești (Odorhei).

²¹ N. Dunăre, *loc. cit.*, pp. 89-90, distinge 2 drumuri care legau Țara Bârsei de Moldova: *Drumul de Sus/Ghimeșului* (care parcurgea Bârșa de Jos, actualul județ Covasna, pasul Ghimeș, continuându-se în Moldova până în Bacău și *Drumul de Jos/Oituzului*, care trecea peste Timiș, prin localitatea Hărman, Câmpul Călnicului, prin Pădurea Lupului, prin satele secuiești, de-a lungul localităților Tg. Secuiesc și Brețcu, ajungând în pasul Oituz de unde face legătura cu Tg. Trotuș și Adjud. De la acest pas, drumul se bifurca în trei direcții: Focșani - Galați (continuat spre Țara Românească, numit și *drumul muntenesc*), Bacău - Roman - Suceava - Siret sau Bârlad - Vaslui - Iași - Botoșani.

²² I. Lupaș, *Realități istorice în voievodatul Transilvaniei din sec. XIII-XVI*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, Cluj-Napoca, 1936-1938, volumul VII, p. 38.

²³ Șt. Pascu, *op. cit.*, p. 36.

termenilor. Astfel, Țara Bârsei apare în documentele secolelor XIII-XV sub diferite sintagme, primind următoarele denumiri: *regiune, provincie, district, comitat* sau *scaun*²⁴.

Cu toate acestea, românii s-au individualizat și și-au menținut autonomia prin formele de organizare distincte („țările”), economie, resurse vitale, ocupații, vechime, limbă, credințe și obiceiuri.

Graiul popoarelor a fost și va rămâne o sursă neprețuită pentru demonstrarea continuității comunităților umane. Nefiind prea multe *cuvinte de origine traco-dacică* identificate²⁵, nu există foarte multe repere etno-lingvistice de factură traco-dacă nici pe teritoriul Țării Bârsei. Cele mai numeroase toponime sunt cele care denumesc formele montane, cel mai cunoscut și des întâlnit fiind **măgura**. Astfel de denumiri, care denotă numele unui munte sau deal, regăsim în zona Branului: Măgura Mare, Măgura Mică, Măgurița, Padina Măgurii, Măgura Codlei, apoi în zona Săcele: Muntele Măgura, Poiana Măgura Mare, Tăietura Măgura, Poalele Măgurii, Muchia Măgurii.²⁶ O altă denumire de munte este **Tâmpa**, dintr-un termen preroman sau cu înțeles de munte stâncos.

Oronimele au constituit o altă categorie de toponime care au demonstrat perpetuarea elementelor traco-dacice. Vom sublinia existența oronimelor **Strunga, Strungărița și Colții Strungii**, care reflectă una din principalele ocupații ale băștinașilor. Tot un cuvânt care reflectă această veche ocupație îl reprezintă cel de **țap**, identificat în **Colții Țapului**.

Alte cuvinte care desemnează anumite forme fizico-geografice și care sunt folosite și pe teritoriul Țării Bârsei sunt **groapă, curmătură, Alutus** (vechea denumire a Oltului), **Timiș** (sub forma Tibisis, în cuvinte ca Valea Timișului, pasul Timiș), **Buzău, pârâu** (Pârâul Negru, Pârâul Tesla), **Bârsa**.²⁷ În ceea ce privește termenul **Bârsa**, au existat destul de multe ipoteze care să ateste fie originea traco-dacă (W. Tomaschek²⁸, I. Melich, I. Moșoiu, N. Iorga, S. Pușcariu, C. Lacea), fie originea slavă a acestuia (R. Rösler, E. Fischer, S. Opreanu). N. Drăganu va argumenta faptul că formele săsești (Burza și Burzenland) și ungurești (Barcza) au originea în cele românești.²⁹

Alți termeni care vin să demonstreze existența tracilor pe teritoriul Țării Bârsei sunt **brusture** (Cheia Brusturetului, Valea Brusturetului), **gălbează, cioară** (muntele Cioara), **coliba** (Pârâul Coliba, Valea Coliba), **stâna** (Stâna Vlădoaia, Stâna lui Nistor, Valea Stâniei, Muchia Stâniei etc.), **țarc, urdă** (satul Urdia), **baciu** (Piscul Baciului).³⁰ Se observă clar existența uneia din cele mai vechi ocupații, cea a păstoritului, care a fost principala activitate de creștere a animalelor de către traco-daci.

S-au imprimat și aici aceleași elemente ale latinității, la nivel lingvistic. Numeroase *toponime latine* demonstrează influența elementelor romane pe teritoriul bârșan. Ca și în cazul toponimelor traco-dace, majoritatea cuvintelor latine denumesc forme de relief: **munte, piatră** (Muntele Piatra Craiului, Muntele Piatra Galbenă, Piatra Mare), **căpățână, vecul** (Vecul), **cavula** (Muntele Gaura), **lepedat** (Muntele Lepedatu), **fund** (Fundata, Fundățica, Stâna Fundurilor), **vale** (Valea Lungă, Valea Porții, Valea Strâmbă, Valea Rece etc.), **râu** (Râul Negru), **pârâu, cheie** (Cheia, Cheile de la Plaiul Mare). Alte toponime desemnează diferite plante (**făget, carpen, ulm, mestecăn**), nume de animale (**găină, miel**) sau așezări omenești.

²⁴ Vezi Fl. Salvan, *Contribuții cu privire la voievodatul din Țara Bârsei*, în „Cumidava”, Brașov, XV-XIX (1990-1994), pp. 59-65; Șt. Pascu, *op. cit.*, pp. 115-129.

²⁵ Fl. Salvan, Fl. Costea, *Civilizație și continuitate românească în Țara Bârsei (Din cele mai vechi timpuri până spre amurgul Evului Mediu timpuriu)*, Brașov, Ed. Orientul Latin, 1999, p. 42 – afirmă că, în conformitate cu studiile efectuate de I. I. Russu, există 160-170 cuvinte de origine traco-dacă.

²⁶ *Ibidem*, p. 43.

²⁷ *Ibidem*, p. 47.

²⁸ Citat de C. Lacea, *Țară, Țara Bârsei și Ardeal*, în revista „Țara Bârsei”, Anul I, 1929, Iulie-August, no. 2, p. 143 (susține originea traco-dacă a cuvântului Bârșă, însemnând cuvântul „Birkenbach”, adică „pârâul mestecănelui”).

²⁹ N. Drăganu, *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomasticeii*, București, 1933, pp. 549-550.

³⁰ *Ibidem*, pp. 49-52.

Mărturie a continuității populației stau și o serie de *toponime slave*, în principal nume de munți sau alte forme de relief (Muntele Vlădușca, valea Vlădușca, muntele Vlădoaia, comuna Vlădeni, muntele Velicanu, Valea Brătoaia, masivul Bucegi, valea lui Neagu, muntele Drăgoi etc.).

Un alt element care a „sudat” populația românească de spațiul bârsan a fost *religia ortodoxă* (de exemplu Biserica Sf. Nicolae din Brașov) și cea *greco-catolică*. Atât prin intermediul bisericii, cât și al școlii, s-au transmis, din generație în generație, elementele folclorului autentic românesc. Este binevenită reamintirea unor *instituții românești*, care au jucat și continuă să joace rolul unui centru polarizator al spiritualității românești, respectiv, Muzeul de Istorie din Brașov, Liceul „Andrei Șaguna”, muzeele etnografice etc. Originalitatea *portului popular* sau *a datinilor românești* marchează trecerea dinspre profan spre sacru, într-o perfectă comuniune a omului cu natura sau cu divinitatea. Din multitudinea de obiceiuri populare românești, amintim doar câteva: Obiceiul Junilor din Șcheii Brașovului, Măsura laptelui din Bran, „Dardaica” (sărbătoarea coacerii holdelor) în Feldioara, „Focul lui Sumedru” din Moieciu sau „Borda” (un obicei al recunoștinței și al prețuirii hărniciei oamenilor la terminatul secerișului). Practicarea unor meșteșuguri proprii (dulgheritul, olăritul – valorificat prin intermediul ceramicii de la Tohan, păstoritul etc.) denotă câteva trăsături umane ale românilor: hărnicia, spiritul organizatoric etc. Nu trebuie omisă nici prezența unor diferite forme de manifestare literare, artistice. În Brașov au fost puse bazele formării limbii române literare, de către Coresi, sau, tot aici, s-a introdus prima dată alfabetul latin în scrisul românesc.

b) Populația de etnie maghiară

Înainte de a fi colonizați pe teritoriul românesc, secuii au participat la luptele pentru ocuparea Pannoniei, în anii 895-896, alături de maghiari. Așezați la început în părțile Bihorului, participând la lupte, uneori chiar în fruntea cetelor maghiare (Cosmas Pragensis subliniază existența a trei unități militare de oaspeți din armata maghiară: „Illi autem hoc indigene ferentes et aliter fieri suspicantes, tres armatas quas vocant hospitum legiones iubent extra castra ire et pro defensione sua stare ex adversa parte amnis”³¹), aceștia vor pătrunde spre interiorul Transilvaniei. Astfel, regii unguri, cucerind diferite teritorii, i-au lăsat pe secui drept păzitori ai hotarelor cucerite.

Datorită unei penurii a mărturiilor sub formă scrisă, putem estima faptul că aceste colonizări au fost realizate mult mai repede decât apar menționate în documentele istorice. Un exemplu relevant în acest sens îl oferă tocmai faptul că secuii au fost colonizați, cu certitudine, înainte de sași, însă în documentele istorice sașii apar în documente mult mai repede (în 1191), în timp ce secuii sunt pomeniți pentru prima dată doar într-un document din 1210.

Primele atestări documentare datează din secolul al XII-lea, prin prezentarea unui conflict armat dintre regele Ungariei, Ștefan al II-lea, și prințul ceh Vladislav³², sau a aceluia dintre regele Geza al II-lea și markgraful Henrik al Austriei: „Bisseni vero pessimi et siculi vilissimi omnes pariter fugerunt sicut oves a lupis, qui more solito preibant agmina Hungarorum”³³.

În documentele privind colonizarea, în 1211, a cavalerilor teutoni în Țara Bârsei, cu scopul apărării regatului împotriva cumanilor, sunt menționați și secuii, ca vecini ai cavalerilor teutoni. Regele Andrei al II-lea spunea: „În afară de ungurii sau secuii ce vor vrea să treacă în numita țară și cari în privința dijmelor rămân datori de noi și biserica noastră”³⁴. În Diploma andreană, din 1224, se acordă sașilor „terra Sicularum de Sebus”.

Ca și în cazul scaunelor săsești, scaunele secuiești au fost denumite o perioadă, în documentele istorice, drept districte, pentru a ajunge la forma finală de instituție scăunală. Organizarea scăunală a

³¹ K. Vekov, *Structuri juridico-militare și sociale la secui în Evul Mediu*, Cluj-Napoca, Ed. Studium, 2003, p. 41.

³² *Ibidem*, p. 41.

³³ *Ibidem*, p. 41.

³⁴ *Ibidem*, p. 43.

secuilor era complet diferită de cea a sașilor, bazându-se pe o organizare tipică populațiilor bulgaro-turcice.³⁵ În schimb, în fruntea acestei organizări era ales un *jude regal*.

Cele trei scaune care se aflau în jumătatea estică a regiunii Țara Bârsei erau Scaunul Sepsi, Scaunul Kézdi și Scaunul Orbai, toate situate pe cursul Râului Negru, care au stat la bazele creării scaunului Trei Scaune (în secolul al XVII-lea). Autoritatea supremă a acestor scaune era cunoscută și sub denumirea de *Universitas Siculorum*, fiind guvernată de un comite al secuilor. La conducerea scaunelor secuiești, rolul principal era deținut de *căpitantul scăunal/capitaneuss sedis* (faptul nu este deloc surprinzător, fiind pe deplin justificat datorită importanței militare pe care o avea organizarea scăunală), urmat de un *jude scăunal*, mai târziu (secolul XIV) apărând și *judele regal*.

Înainte de a prezenta alte aspecte particulare ale populației maghiare, se cuvine a menționa faptul că, dacă la nivel de recensământ nu se face diferența între maghiari și secui, toți fiind declarați maghiari, există totuși o delimitare clară a arealului locuit de maghiari, grupați în jurul Brașovului, spre deosebire de secui, regăsiți în Depresiunea Târgu Secuiesc și Depresiunea Sfântu Gheorghe, în jurul centrelor urbane Târgu Secuiesc, Covasna și Sfântu Gheorghe. Pe lângă particularitățile lingvistice diferite, există și alte elemente (arhitecturale, etnografice) care accentuează această diferențiere. Cazul cel mai concret este oferit de deținerea unui propriu alfabet secuiesc de către secui, întâlnindu-se și în prezent multe familii secuiești care au transmis pe cale orală tinerelor generații moștenirea lingvistică a strămoșilor lor.

Coloniștii maghiari au impus în spațiul regional cultural propriile valori, pornind de la edificarea unor așezări specifice, cu o arhitectură originală, până la conservarea limbii sau a religiei. Privite din punct de vedere arhitectural, locuințele maghiare, în special cele secuiești, au o fizionomie proprie, reprezentative fiind renumitele porți secuiești, unice în spațiul carpato-danubiano-pontic. De o arhitectură specifică au beneficiat nu numai casele din mediul rural, ci și cele din centrele urbane, exemplul cel mai edificator pentru spațiul urban fiind cel al centrului orășenesc Târgu Secuiesc, dispus sub formă de „roată”, din care pornesc 73 de străzi „înfundate”. Reformați sau romano-catolici (într-o măsură mai mică), populația maghiară și-a edificat propriile lăcașuri de cult, existente și astăzi, unele dintre ele conservate foarte bine. Unele instituții secuiești au constituit de asemenea edificii de păstrare a spiritualității; amintim în acest sens Muzeul Carpaților Răsăriteni din Târgu Secuiesc (mărturie a diferitelor ocupații meșteșugărești ale breslelor), Muzeul Carpaților Răsăriteni din Sfântu Gheorghe sau diferite biserici și conace, răsfirate în spațiul rural, în jurul cărora locuitorii și-au „țesut” propriile valori. Fără a intra prea mult în detalii, semnalăm existența unor dansuri populare specifice, însoțite de existența unui port popular, cât și a unor datini, precum: „Borița” (Baricajaras) la Purcăreni și Zizin, „Ludnyakszoritás” sau „Tyuknyakszoritás” (ruperea gâtului găștei sau găinii) în satele Crizbav și Satul Nou, „Kakasütés” (omorârea cocoșului) la Săcele, Târlungeni etc.

c) Populația de etnie germană

Rolul populației germane în sfera culturală regională a Țării Bârsei este incontestabil. În contextul unor colonizări masive în multe zone ale Europei, colonizarea germanilor în Ungaria și Transilvania, caracterizată prin sintagma „**Drang nach Osten**”, s-a desfășurat în mod pașnic. Așezarea germanilor în Regatul Ungariei s-a realizat în secolele XII-XIII, în două valuri de coloniști:

- în timpul consolidării puterii centrale (prin implementarea unor enclave în spațiul rural);
- așezarea coloniștilor germani în orașe.

Regele Andrei lansează, în 1211, o invitație Ordinului Cavalerilor Teutoni de a veni în Țara Bârsei, ba mai mult, le-o oferă cu scopul de a o apăra, Țara Bârsei suprapunându-se teritoriului

³⁵ *Ibidem*, p. 93.

cuprins între cetatea Hălmeag, mergând apoi pe cursul Oltului (până la Prejmer), ajungând la obârșia Timișului, până în dreptul localităților Bârșa și Hălmeag³⁶: „Quandram terram versus Cumaos, licet disertam et inhabitatam, contulimus pacifice inhabitandam et in perpetuum libere posidendam”³⁷.

Locuitorii germani colonizați erau organizați în centurii, o centurie cuprinzând 3-4 așezări, care formau un *scaun* de judecată (Scaunul Brașovului, Scaunul Feldioara, Scaunul Prejmer, Scaunul Râșnov și Scaunul Codlea).³⁸ Odată cu alungarea cavalerilor teutoni, acțiunea de colonizare nu a încetat, fiind colonizați saxoni (franconi, flamanzi și valoni). Cele 7 scaune (Scaunul Sibiului, Scaunul Nocrich, Scaunul Cincu, Scaunul Miercurea, Scaunul Sebeș, Scaunul Orăștie, Scaunul Kozd – Rupea, Scaunul Sighișoara), plus 2, anexate ulterior (Scaunul Mediaș, Scaunul Șinca) aveau autonomie proprie, spre sfârșitul secolului al XV-lea luând naștere *Obștea sau Universitatea săsească (Universitas Saxonum)*.³⁹ Important este faptul că scaunele locuite de germani nu au fost subordonate unei conduceri centrale, acestea fiind rezultatul luptei neconținute a sașilor pentru a beneficia de o asemenea organizare.

Pentru a se apăra împotriva diferiților invadatori, populația germană va edifica refugii, pentru a-și asigura și bunurile materiale necesare existenței cotidiene. Pe durata perioadei feudale, *fortificațiile construite* au evoluat de la formele cele mai simple la cele mai complexe ansambluri arhitecturale, unele reușind să suporte intemperiiile vremii și să se conserve mai bine, pentru altele au rămas ruinele ca dovadă vie a existenței lor. Luând în calcul criteriul tipologic, pe parcursul Țării Bârsei se pot identifica următoarele tipuri de fortificații, edificate de coloniștii germani⁴⁰:

- cetăți țărănești (Râșnov);
- biserici fortificate sau biserici-cetăți (Prejmer, Hărman, Codlea);
- castele-cetăți (Prejmer);
- cetăți feudale, nobiliare, cneziale, voievodale sau regale (Kreuzburg – Prejmer, Marienburg – Feldioara, Schwarzburg – Codlea, Törzburg – Bran, Brassoviaburg – Brașov).

Toate aceste fortificații aveau în centrul lor o clădire impunătoare și rezistentă – *biserica evanghelică* – exponentă a spiritualității. Pe lângă toate aceste fortificații medievale, în cadrul localităților rurale și urbane se regăsesc urme ale sașilor și în plan urbanistic, respectiv, în tipul de locuințe cu o curte interioară închisă, specifice așezărilor de tip adunat. Biserica evanghelică, alături de particularitățile lingvistice sau de cele etnografice (vizibile în portul popular, atât feminin cât și bărbătesc, dansuri sau obiceiuri populare – Keronenfest din Codlea, Fasching-ul din Prejmer) au reprezentat elemente de perpetuare ale populației de etnie germană.

În plan socio-cultural s-a remarcat ca instituție proprie săsească *vecinătatea (Nachbarschaft)*⁴¹, o instituție bazată pe principiul spațialității, și nu pe cel al gradelor de rudenie. Principalul scop pentru care s-a instituit a fost ajutorul reciproc oferit tuturor membrilor comunității, în momentele de răscruce la care fiecare era dator să participe (botez, căsătorie, înmormântare) sau în caz de boală, catastrofă.

Concluzii

Armonia diversității interculturale nu a fost ușor de menținut, mai ales ținându-se cont de frământările politice la care a fost supus acest spațiu regional. Membrii fiecărei etnii au încercat să-și impună propriile moșteniri culturale, să-și promoveze propriile valori. Interesul comunităților etnice

³⁶ ***Țara Bârsei, loc. cit., p. 46.

³⁷ Teutsch și Finhaber, citați de N. Pop, *Schiță din istoria populării Brașovului*, în „Revista Geografică Românească”, București, Tipografia ziarului Universul, an III, 1940, fascicul 2-3.

³⁸ St. Pascu, *op. cit.*, p. 74.

³⁹ *Ibidem*, p. 88.

⁴⁰ E. Bader, R. Gurău, *Fortificațiile medievale din Transilvania*, București, Ed. Sfera, 2001, pp. 27-161.

⁴¹ V. Mihăilescu și colab., *Vecini și vecinătăți în Transilvania*, București, Ed. Paideia, 2003, p. 19 și p. 145.

pentru impunerea valorilor spirituale s-a grefat pe direcția câtorva obiective⁴², respectiv: *afirmarea sau conservarea identității* (întâlnită la nivelul tuturor etniilor existente) sau *dezvoltarea economică și culturală* (evidențiată în special la sași).

Odată cu pătrunderea unor influențe (americane sau vest-europene) în cultura, mentalitatea și comportamentul social al locuitorilor, am fost „invadați” de obiceiuri și sărbători străine, la care populația a fost mai receptivă, mai ales în cazul românilor. Toate aceste obiceiuri împrumutate au estompat, într-o anumită măsură, cutumele autohtone. În egală măsură, migrațiile înregistrate în ultimele decenii au avut drept consecință eliminarea unor purtători ai obiceiurilor acestora, cu predilecție în cazul sașilor. Cu toate acestea, din fericire, aceste obiceiuri s-au transmis din generație în generație, de la o etnie la alta. Este evident transferul cultural transmis românilor de către reprezentanții populației germane. Dispariția unor valori culturale impune o anumită *criză de identitate*, care poate fi depășită nu printr-o încercare de reconstrucție a trecutului, ci printr-o conservare și o perpetuare a elementelor socio-culturale moștenite.

Astfel, chiar dacă această multiculturalitate etnică este mai puțin pregnantă în zilele noastre, ea are diferite forme de manifestare. Există diferențe în ceea ce privește importanța acordată spațiului urban și rural, spațiul rural fiind mai dezavantajat spre deosebire de habitatul urban. Un prim pas, care ar trebui realizat în toate localitățile rurale, ar fi reorganizarea căminelor culturale, adevărate instituții de cultură autonome, prin care locuitorii să își exercite dătinile strămoșești. Pentru o mai bună perpetuare a valorilor culturale existente, se impune atât o implicare din partea actorilor locali, cât și o participare ridicată din partea locuitorilor.

Fiecare etnie a contribuit la individualizarea culturală a regiunii Țara Bârsei, prin crearea unor **peisaje culturale** tipice. În ciuda diferitelor evenimente politice, care au dus la oscilații ale ponderii locuitorilor spațiului bârsan, important este că membrii fiecărei etnii au reușit să ducă mai departe moștenirea culturală primită, astfel încât astăzi, în urma integrării în spațiul european, Țara Bârsei se remarcă printr-o clară originalitate, diversitatea culturală fiind unul din elementele distincte ale acesteia.

Résumé

Espace de coexistence de plusieurs nationalités, le Pays de Barsa a été individualisée par une continuité des éléments spirituels hérités. À partir de la description du cadre ethnique actuel de l'étendue de Barsa et en faisant une incursion temporelle et spatiale, pour la mise en évidence des facteurs dont l'influence est toujours visible, on a envisagé la présentation des valeurs culturelles spécifiques pour les trois populations (roumaine, allemande et hongroise). On peut souligner aussi le fait que chaque nationalité a ses propres éléments culturels, illustrés soit linguistiquement ou religieusement, à l'aide de quelques ensembles architecturaux, costumes nationaux, coutumes, mythes ou différents métiers. Chaque nationalité a essayé d'imposer ses propres valeurs, conduite par la tendance d'affirmation et de conservation de son identité ou dirigée par le désir de s'assurer un développement socio-économique et culturel. Ainsi, l'un des éléments qui donne spécificité et originalité au Pays de Barsa c'est le multiculturalisme ethnique, plus présent qu'ailleurs, par rapport aux autres régions géographiques roumaines.

⁴² N. Popa, *Frontiere, Regiuni transfrontaliere și dezvoltare regională în Europa mediană*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2006, p. 186.